

NORSKE DEFENSIONSSKIBE OG DERES UDRUSTNING UNDER TORSTENSSONFEJDEN

Af

JØRGEN H. BARFOD

Skibe, orlogsskibe og handelsskibe, flere skibe og større skibe var blandt Chr. IV's mange store maal. Hans tilsyneladende medfødte anlæg for sømandsskab og hans interesse for søen gjorde ham til en af de faa konger, der selv har ført skib og flaader. Og i hans arbejde for at styrke landet og fremme handelen forstod han sømagtens betydning og søgte at skabe de bedste kaar for baade handelsflaaden og orlogsflaaden. Det var da en nærliggende tanke at søge at kombinere de to arter af skibstyper. I det store vidtstrakte dobbeltmonarki var mulighederne til stede. De økonomiske forhold syntes at begunstige det samtidig med, at det var søfarende nationer med en stab af dygtige sømænd.

Tanken med defensionsskibe dukkede allerede op under kalmarkrigen, hvor man i Norge udstedte de første fribreve, men først i 1620erne udformedes ideen nærmere. Krigen mellem Spanien og Holland i 1621 vakte haabet om at bringe salthandelen over paa dansk-norske hænder ved hjælp af privilegier til kompagnierne. Men den tilstrækkelige økonomiske dristighed til dette nye eksperiment manglede, og allerede 1625 gik de første danske kompagnier i stykker.¹

Men i 1629 gik man i Norge ind for en nøjere udformning af planen og førte forhandlinger om en fordeling af defensionsskibe paa forskellige norske byer.² De store sejlskibe, der gik i fart paa Spanien og Frankrig med trælastudførsel og med salt og vin som indførsel, syntes velegnede. Og en bevæbning selv i fredstid af disse skibe var slet ikke unyttig. Det kunde

ofte være en vovelig færd at sejle ret langt fra de hjemlige farvande, naar sørøvere og kapere gjorde søen usikker. Men alligevel blev ideen ikke den succes, man havde haabet. Selvom hollænderne senere politisk spændte ben for udviklingen, gik det dog allerede trægt med at faa planen iværksat, og i de ca. 80 aar defensionsskibene eksisterede, holdtes de kun med vanskelighed i gang. Danmark-Norges fremgang i kampen mellem vor og den hollandske sømagt afspejledes paa en maade i defensionsskibenes udvikling. Men hvad var de indre aarsager til vanskelighederne? Hvad var kravene og hvad var fordelene?

For de første aar faar man maaske det bedste indtryk af det ved Hannibal Sehesteds brev til kongen om spørgsmaalet i 1646.³

Dersom eders kgl. majestæt nu begærer naadigst at vide de rette hovedaarsager, hvorfor samme velmente og højfor-nødne defensionsværk ikke har vundet fremgang, da er dette kosteligen og underdanigst til naadig betænkning og resolution fornemlig at erindre.

Og herefter følger 8 punkter, der indeholder følgende:

1) Der er kun faa i riget, der har midler og kapital til først at bygge skibene, dernæst udrede dem og underholde folk, fetaillie og redskab, som det burde, og meget mindre montere dem i fejdetid og eventyre til at gøre nøjagtig tjeneste, hvor i riget det forlanges.

2) Kun faa af dem, der har defensionsskibsprivilegier, forstaa at anlægge udenrigshandelen paa rette maade. Saaledes er paupertas et ignorantia de første to store hovedaarsager, der hindrer baade skibe, trafik og defension i riget.

3) Privilegierne har hidtil været alt for ringe, eftersom der fordres mere kapital til at bygge, montere og underholde et orlogsskib, som det sig hør og bør, end 4 koffardiskibe af lige drægtighed, der er til ulige bedre marked og profit og mindre eventyr og skade, naar det forulykker.

4) Privilegierne er ofte blevet krænket og annulleret dels ved at nye varer blev tilladt at indføre for fremmede og dels ved at toldfriheden er blevet udstrakt til andre skibe, saaledes at udredere, der troede at have indtaget fordelagtig last i

Hannibal Sehested (1609—66), Norges statholder 1642—51. Efter maleri af Karel van Mander ca. 1660. Frederiksborg.

stedet tabte, da de smaa skibe lettere kunde afhænde, hvilket har gjort udrederne aldeles kede af at holde defensionsskibe ved lige.

5) At privilegierne ikke har været delt mellem rederne efter rigets mangfoldige havne og beskaffenhed.

Som 6. punkt mener Sehested, at det var uheldigt, at baade adel og uadel, gejstlig og verdslig, bonde og borger, fattig og rig, erfarne og uerfarne, villige og uvillige ligesom følte sig tvunget til at sammenskyde midler og formue, saa at meget uforstand har hersket, og tilmed kunde kongen sikkert ikke vente sig meget af saadanne skibe og deres redere, naar noget paakom.

7) At mange af skibene paa deres farter snart er taget i arrest dels formedels partiske og ufrie redere, dels ufri stæder, dels ufrit gods og kontrabande, og dels fordi man havde brug for skibene. Og herefter er fulgt proces.

Og endelig 8. har rederne ment, at de tilbudte vilkaar og forhold i fejdetid har været saa mangelfulde og uvisse baade for kronen og dem.

Men trods alt dette betød privilegierne da naturligvis ogsaa fordele, naar en dygtig mand forstod at klare sig gennem vanskelighederne. I 1630 havde Chr. IV forordnet, at for al tømmerlast, der udførtes paa defensionsskibe, skulde kun betales den halve told. Og ligeledes skulde af fedevarer, der udførtes, kun betales to tredjedele af tolden. Paa samme maade var indførselen paa defensionsskibe begunstiget. Af den vin, der førtes hjem fra Spanien og Frankrig, og af klæde fra England skulde kun gives to tredjedele af den sædvanlige told.⁴

Foruden disse direkte fordele blev skibene beskyttet paa anden maade. Saaledes skulde rederne have halvdelen af de penge og varer, der konfiskeredes, naar det viste sig, at de tilhørte fremmede, der havde benyttet sig af norske indbyggere. Den anden halvdel skulde kongen have. Endelig blev det forbudt fremmede at indføre andet end rede penge til køb af deres last undtagen rom, mel, salt, humle, flæsk, gryn og brød.

Til gengæld skulde skibene være byggede og forfærdigede efter den „model og maner“, som kongen havde bestemt. Aarligt blev de forsynede med søpas, efter at det var undersøgt, om de holdtes i orden og overholdt forpligtelserne.

I fredstid havde rederne saaledes fordelene, naar de ellers holdt skibene fuldt forsynede, og i fejdetid, som det hed i

datidens sprog, var det kongen, der skulde drage nytte af dem.

For det første skal de møde med $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ af de stykker, d. v. s. kanoner, som skibet bør føre, samt nøjagtig ammunition dertil foruden den nødvendige bemanning for at føre det til mødestedet. Skibet skal endvidere være provianteret for en maaned, hvilket godtgøres med en maanedes proviant, naar det atter frigives.

I den tid skibet er i kongens tjeneste, blev mandskabet lønnet af kongen, og dersom det tog en prise, skulde denne deles mellem officerer og folk samt rederne og kongen.

Til at varetage tilsynet med defensionsskibene søndenfjelds fik Siffver Gabrielsen udnævnelse d. 21. december 1640. Der staar i brevet:⁵

Vi beder dig og naadigst vil, at du har flittigt tilsyn, saa at defensionsskibene i vort rige Norge søndenfjelds er og holdes ved lige, som det sig bør, og at de i fredstid er forsynet med mindst halvt saa mange stykker, som de kan føre, ligesom nødvendigt krudt og kugler samt vaaben til folket. En saadan inspektion skal ske aarligt, og skipperne skal af dig eller dine efterkommere i samme stilling have certifikat for defensionsskib, som de skal fremvise, naar de fortolder.

Blandt de skibe, Siffver Gabrielsen skulde have opsyn med, var ogsaa Christianias defensionsskibe. I 1640 var byen endnu kun takseret til at holde eet defensionsskib, men allerede da havde det endnu eet under bygning. Sammen med andre norske købstæder afgaves dette aar erklæringen om de forskellige byers evne til at holde defensionsskibe samt om, hvilke skibe de havde nu. Saaledes findes redegørelser fra Marstrand, Kongselv, Bergen, Christiania og Frederiksstad.⁶

Fra Frederiksstad skriver 14 borgere, at de for nogen tid siden har købt et nyt skib, „Justitia“, paa 120 læster. Paa en rejse til Spanien er det imidlertid blevet arresteret af spanske toldofficerer, der har jaget mandskabet bort og sendt skibet til Vestindien. Ladning (der var salt), munion og alt er mistet, hvilket beløber sig til over 10.000 daler. Og de gode Frederiksstadborgere ender med at sige: Vi er fattige, men da

kongen ønsker et defensionsskib, skal vi gøre vort yderste for at skaffe det.⁶

Interessant er det ogsaa at se brevet fra Christianias borgmester og raad. Her faas forskellige oplysninger om defensionsskibet „Den norske Løve“, og sammenholdt med en udateret opgørelse fra skipper Jan Dirichsen kan tegnes et groft billede af skibet.⁷

Skibets længde over stævnen er ...	124	fod, d.v.s. ca. 39	m
bredden inden huden er	27	„ „ „	8,5 „
dybden i rummet maalt fra kølen til underste kant paa bjelken i store luge er	12½	„ „ „	4 „
højden mellem begge overløbere derunder kan bruges	6¾	„ „ „	2,1 „
i bakken for i skibet kan bruges ...	18	stykker	
paa styrpligten kan bruges	4	„	10 musketter
der er 26 fod lang, d.v.s. ca. 8,2 m og 6 „ højt „ „ 1,9 „	4	„	4 „
i styrmandshytten kan bruges ...	4	„	8 „
	d. v. s. ialt	30	stykker
og kan endvidere flankeres langs skibet med	6	„	

Efter at have opgivet denne fulde bestykning til krigstid angives, at skibet, den dag inspektionen fandt sted, var monteret med 16 stykker,

hvoraf de 12 var paa 3, 4 og 5 pd. kugler,
og de 4 var paa 1½ pd. kugler,

desuden fandtes 12 musketter og 4 store hager,

12 sabler,

12 hele og halve piker og 6 bradspyd

med anden mere ammunition til fægtning fornøden, saavel som til dets skibsfornødenhed. Samme skib er velbesejlet, som mange saare vel ved, og det kan til koffardi føres med 24 mand.

HANDELS- OG SØFARTSMUSEET
PAA KRONBORG

Skibet kan nu træde tydeligere frem for en. Desværre faar man intet at vide om konstruktionen. Datiden havde 2 store typer af skibe, fløjterne og pinasserne, og det er vanskeligt at sige, hvilken art „Den norske Løve“ har været. Men tallene viser, at det har været blandt de største skibe. Sammenlignes det med et af den danske flaadens kendteste skibe kan man maa-ske bedre vurdere dets betydning i krigstid og dets værdi i fredstid.⁸

	byggeaar	srørste længde	storste bredde	antal stykker
„Den norske Løve“ ...		39 m	9,5 m	30
„Trefoldighed“	1639	45 m	11 m	48

Sikkert har det været et af den slags defensionsskibe, Chr. IV saa hen til med glæde, og som han gerne saa mange af. Skipperen Jan Dirichsen følger ogsaa selv til beskrivelsen med stolthed, at skibet er velbesejlet, som mange saare vel ved. Endvidere ses, at det har haft to dæk og paa øverste dæk fortil været forsynet med bakken og agter med styrpligten og styrmandshytten. Saaledes tegner sig for os et skib som et af de afbildede, men nærmere anskues størrelsen ved jævnføring med nutiden.

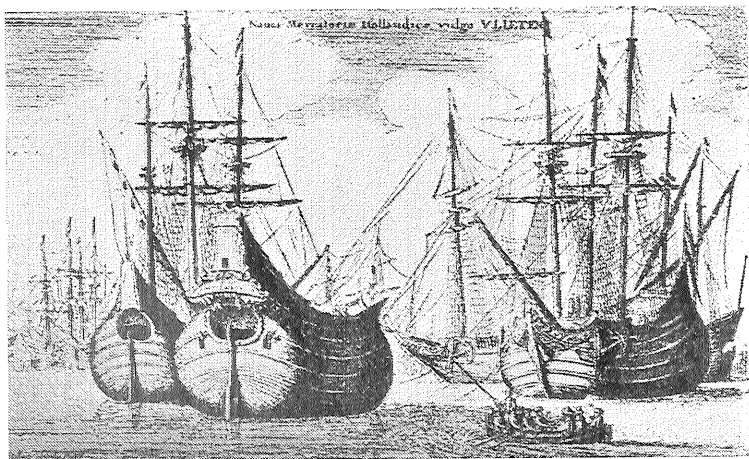
	længde	bredde	skyts
„Den norske Løve“	39 m	9,5 m	30 stk.
„Willemoes“	86,5 m	8,5 m	10 stk.
Motortorpedobaad	32¾ m	4,9 m	5 stk.

Og vil man drage sammenligningen paa civilt omraade, var datidens store defensionsskibe paa størrelse med en mindre damper, blot bredere og mere dybgaende.⁹

Velbevæbnet var det. 16 truende kanoner stirrede i fredstid forsvarsberedte over søen. Og haandvaabnene til hele besætningen var klar, dersom gridske kapere eller sørøvere skulde fatte for megen interesse for det dyrebare skib.

I det følgende aar, 1641, ser vi atter, at Sigward Gabriell den 26. marts inspicerede „Den norske Løve“ og fandt det i

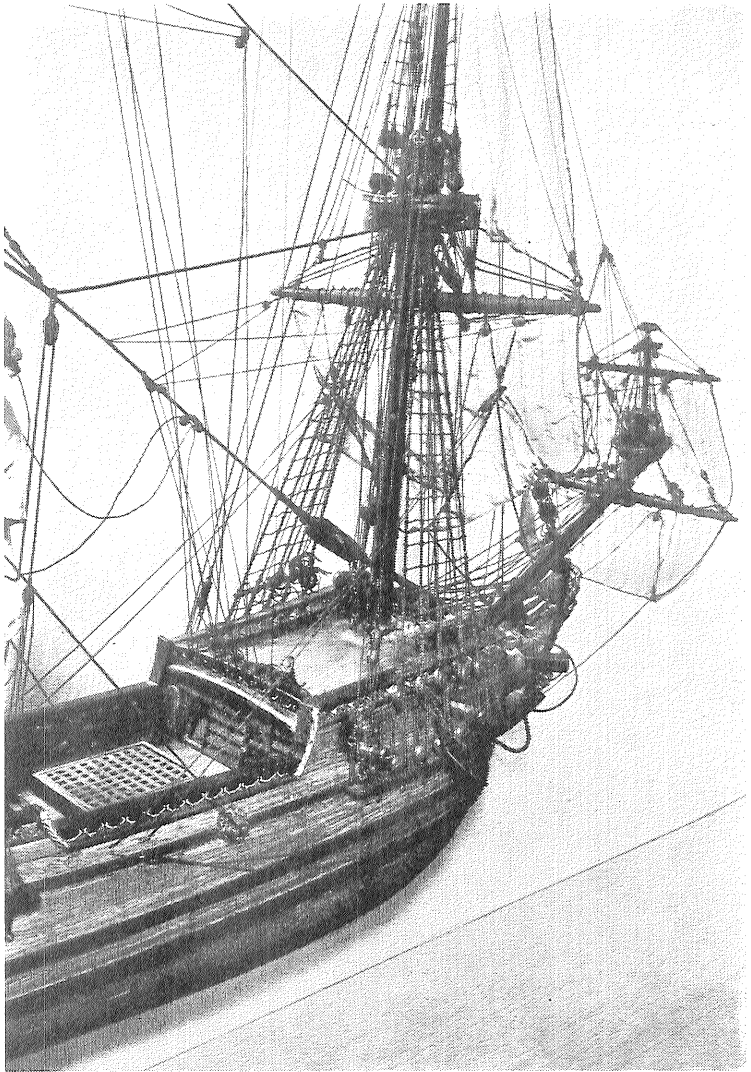

Hollandske fløjter. Efter kobberstik fra Platen atlas. Her efter „Danmark—Holland“ 1945.

Glinche 180

orden. Han skriver, at han har fundet, at førnævnte christiania-skib kan noksom passere for et defensionsskib. Bevæbningen var omtrent som aaret før. Saaledes opgives 14 stykker store og smaa med nødvendigt af krudt og kugler samt karduser. Der var 4 hager at skyde skraat med, 12 musketter med bandteler og sidegevær samt 12 halve piker og 6 jern spitser med haandfang. Den eneste ændring fra aaret før var saaledes, at 2 stykker færre var i brug. Og Gabriell erklærede da, at der desuden fandtes, hvad der dér videre behøvedes til folkenes providentz og „skibet ellers efter hans majestæts ordre at monteres med, det belover skipperen at bringe til veje inden den tid, førnævnte skib igen af mig eller mine efterkommere bliver besigtiget“. Og med disse ord har han da alligevel udstedt certifikat for „Den norske Løve“.

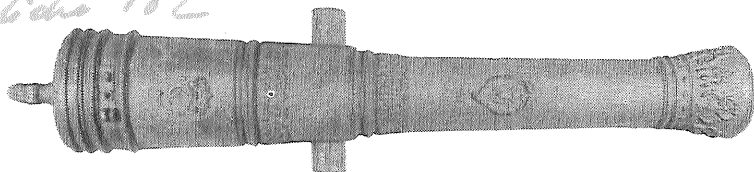
Vi kan følge skibet endnu nogle aar frem. Den 7. maj 1642 var der atter inspektion, ligesom den 28. april 1643. Og ved inspektionen den 30. april 1644 findes en nærmere specifikation af hele „Den norske Løve“s krigsmæssige udstyr. Dette aar har den været taget i brug af kongen og indsat til hjælp i den krig, Chr. IV førte. Det er derfor interessant at se den bevæbning, man krævede af et defensionsskib.¹⁰

Forende af pinasse. Fotograferet efter en kopi af en model af en hollandsk pinasse. Originalen findes i Nederlandsch historisch Scheepvaartmuseum i Amsterdam og kopien i Statens sjöhistoriska museum i Stockholm.
Begge er fra Svenska Flottans Historia.

Bliche 181

Caliber 182

Dansk 4 pd. metalkanon, et saakaldt „stakket Nældeblad“. Den er prydet med Chr. IV's kronede navnetræk, med det holstenske nældeblad og indskriften „Hans Kemmer Goes Miich“ samt støbeaaret 1625. Kanonen er bjerget fra vraget af „Jomfruen af Enkhuizen“, der den 23/7 1659 sprang i luften under en kamp i Ebeltoft vig med 4 svenske fregatter.

Tøjhusmuseet.

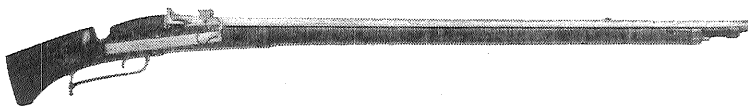
Kanonerne, hvis antal atter var bragt op paa 16, angives nu delvis med en anden kaliber end i 1640, men denne gang tillige med vægt. De nævnes saaledes:

4 stykker paa 8 pd. vejer	2340 pd.,	2360 pd.,	
	2320 pd. og	2300 pd.,	ialt 9320 pd.
2 stykker paa 6 pd. vejer	2100 pd. og	2070 pd.,	ialt 4170 pd.
2 stykker paa 4 pd. vejer	1720 pd. og	1690 pd.,	ialt 3410 pd.
6 stykker paa 3 pd. vejer	1140 pd.,	1140 pd.,	
	1045 pd.,	1020 pd.,	
	596 pd. og	576 pd.,	ialt 5517 pd.
2 stykker paa 1½ pd. vejer	225 pd. og	225 pd.,	ialt 450 pd.
16 stykker			vejer ialt 22867 pd.

I Tøjhuset ansættes de til en værdi af 5 rdl. 3 mrk. 18 sk. for 100 pund.

Desværre kan alle disse Oplysninger ikke sige os, hvilke typer kanoner vi har med at gøre her. Skytset viser endnu paa Chr. IV's tid et saadant virvar af forskellige typer og betegnelser, at det endog er vanskeligt at sætte dem i system. Jeg vil derfor ikke inlde mig paa beskrivelse af nogen bestemt art, men nøjes med at afbilde en af de kanontyper, der kan være brugt.

Til disse kanoner fandtes 16 raporter med tilhørende taljer og broge til at holde de mange kræfter i ave. Der var viskere

Luntemusket fra ca. 1600. Tøjhusmuseet.

til at rense kanonen med og ansættere til at bringe forladningen paa plads med. Og alt dette tilbehør blev sat til en værdi af 114 rdl.

Brogen er en slags sikring, for at kanonen ikke skal løbe løbsk. Den er et svært tov, hvis ene ende sidder i en ring i borde, mens den anden er fæstnet til raperten. Naar der blev skudt med skraa eller musketild mod besætningen, lukkedes kanonporten, og brogen var da saa lang, at kanonen kunde hales saa meget inden borde, at mandskabet med viskere, der kunde være af tov, kunde rense, med falkenters udtage bunden af karduserne, der var blevet tilbage, og med ansætteren anbringe en ny forladning efter at ladning og skarpet var bragt i. Taljerne var da til at hale kanonen til og fra borde.

Hertil kommer saa haandvaabnene. Mod de tidligere konstaterede 12 er der nu 18 musketter, der koster 7 gylden stk., og 3 hager eller bøsser til 3 daler stk. mod før 4 hager.

Hager var i begyndelsen af 1500 tallet en almen betegnelse for alle haandskydevaaben, indtil andre og mere moderne arter kom til.¹¹ Men endnu 100 aar efter er det vanskeligt at angive hvilken forskel, der da har været paa musketter og hager, som begge var tungere arter af haandskydevaaben. Men muligvis var forskellen, som antydnet i erklæringen fra 1641, at hagerne brugtes til at skyde skraa med. De to typer har været af omtrent samme størrelse, d. v. s. med en pibelængde ca. 1½ m og en kaliber paa 17-20 mm. Hele geværet har vejet ca. 4 kg. Og til disse vaaben fandtes 21 bandtelerer. Dette er en bred skulderrem af læder, der blev baaret over venstre skulder. Bandteleret kunde ogsaa være af sælskind. Baade for og bag paa den hang der smaa hylstre af træ eller

En pike. Tøjhusmuseet.

Etliche
183

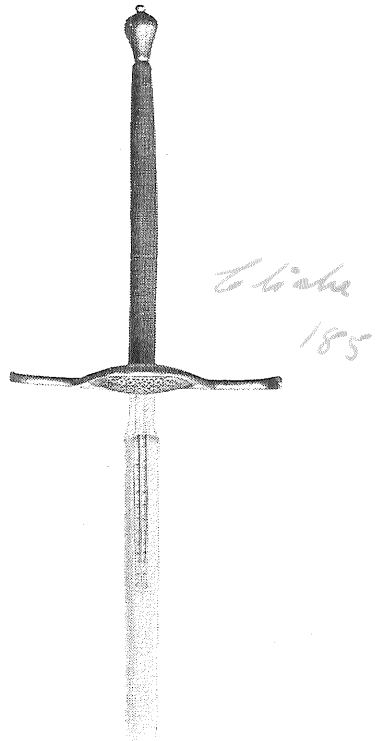
Etliche
184

blik med laag over, hvert indeholdende en krudtladning. Disse hylstre kaldes patroner.

Af blankvaaben var der som tidligere 12 hele og halve piker til henholdsvis 2 og 1 mrk. stk. og 6 brodspyd til 2 mrk. stk. Spyd var den ældre betegnelse paa de lange stagevaaben, der maalte op mod 4 m i længden. Pikerne optraadte i sidste del af Chr. IV's tid og var et meget brugt vaaben ved infanteriet. Hvem der har anvendt pikerne ombord, ved man ikke, og heller ikke ved man, hvad brodspyd var.

Et slagsværd forsølvet med fint sølv paa haandgrebet er det næste, der staar i fortegnelsen. Dette er vurderet til 8 rdl. og har sandsynligvis været forbeholdt kaptajnen paa defensionsskibet.¹² Ligesom med saa mange andre af datidens vaaben er man ikke helt klar over, hvorledes slagsværdet har været benyttet. At det har været forbeholdt den øverstkommanderende om bord, kan der vist ikke være nogen tvivl om paa grund af det ringe antal af dem, der har været benyttet i flaaden, og desuden er det ofte admiraler og kaptajner, der har staaet som modtagere, naar de udleveredes fra magasinerne. Her som i Sverige har slagsværdet sikkert blot været det ydre tegn for den, der havde kommandoen. Det har været et magtsymbol som rigssværdet, altsaa noget mere end et militært brugsvaaben. Paa et maleri af Hendrik Cornelisz Vroom fra ca. 1600 ser man netop paa et skib i strid den øverstkommanderende staa agter uddelende sine befalinger og holdende et slagsværd i højre haand. Et saadant slagsværd har haft en klinge paa over 1 m's længde og vejet ca. 3¼ kg.

Paa samme maade findes der ogsaa kun eet par snaphane-

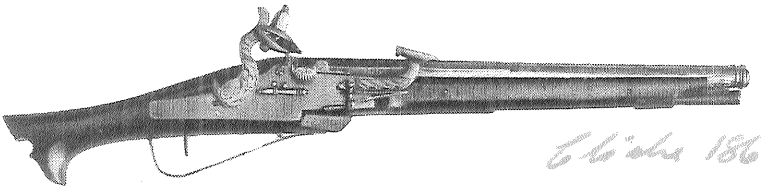
Slagsværd. Tøjhusmuseet.

pistoler. Disse er angivet til 6 rdl. Man havde dem altid parvis. Muligvis har disse været kaptajnens brugsvaaben. De har deres navn efter den særlige paatændingsmekanisme, der hedder snaplaasen. Medens denne har været anvendt til geværer i længere tid findes kun faa eksempler paa dens anvendelse til pistoler i Chr. IV's tid. Forskellen paa snaplaasen og hjullaasen kan kendetegnes ved, at hjullaasen benytter et gnistrivende princip, mens snaplaasen har det gnistslaaende princip. Ved snaplaasen slaas en flintesten mod staal, og gnisten tænder fængkrudtet, der ligger bag pibens fænghul. Denne er en forløber for flintelaasen, der først indførtes i de militære vaaben henimod aarhundredets slutning, medens de allerede paa denne tid brugtes i jagtvaaben.¹³

Vor liste har nu i hovedsagen gennemgaaet hovedvaabnene for mandskabet, naar skibene kæmpede paa en vis afstand, men entringer og kapring maatte man selvfølgelig ogsaa have nødvendige vaaben imod. Hertil har pikerne og spydene været brugt foruden de 12 sabler med 12 gehæng, der nu nævnes. Deres værdi er angivet til henholdsvis 42 styver og 16 styver pr. stk. Hvad udseendet angaar, har hærens og flaadens sabler sikkert ikke adskilt sig væsentligt fra hinanden. Klingens længde har været godt 80 cm og vægten ca. $1\frac{3}{4}$ kg.

Dernæst følger forskelligt andet udstyr til skibet. Først nævnes en tromme. Den har næppe været brugt til underholdningsinstrument, men til alarmering og evt. signalering om bord. Og listen fortsætter med ladestokke til musketterne og til stykkerne. Der opgives 8 krudthorn, d. v. s. at eet var tilstrækkeligt til betjening af 2 kanoner. I krudthornet var fængkrudtet, der blev hældt ned gennem fænghullet paa kanonen, efter at denne var blevet ladet og man med stykboret havde sikret sig, at fænghullet var rensat og aabningen fri til ladningen.

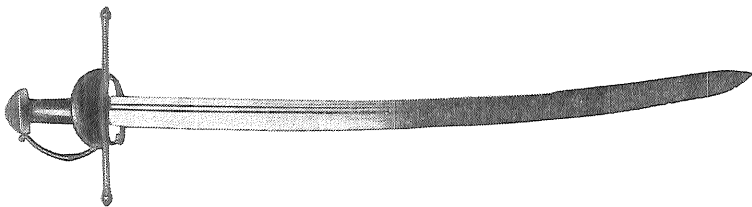
Desuden var der 15 luntestokke. Disse benyttedes ved kanoernes affyring, idet disse antændtes med en brændende lunte, der var omsvøbt en luntestok af træ, som blev holdt hen til fænghullet. Derved forplantede ilden sig fra lunten til fængkrudtet og derfra videre til ladningen.

Snaphaaspistol fra ca. 1600. Tøjhusmuseet.

Forskellige hjælpemidler ved tilberedningen af karduser og ved krudtpaafyldningen fandtes ogsaa, saasom en vægt med lodder, kardusstokke og karduskister med tilbehør foruden andet lignende. Og der var 14 knipper lunter, der kostede 10 styver stk. Der var 18 bøger karduspapir til 14 styver bogen. Og endelig var der skind til viskere samt kobbercepeller og falkenterser i forskellige størrelser til alle kanonerne fra 1½ pd. til 8 pd. Alle ting, der fortæller om de forberedelser og vanskeligheder, der var ved affyringen af en kanon. Falkenterser er tidligere omtalt, og kobbercepeller er dæksler af kobber til at beskytte fænghullet og dermed kanonens indre mod regn og sne. Tidligere brugte man blot presenninger, men disse afløstes af de ovennævnte dæksler, der enten kunde være af bly eller kobber. Hertil er endnu at bemærke 2 redskaber. Det ene er et koben, eller som det angives i listen, hvor der er opregnet 5 kofødder. Disse var af jern og brugtes til at lette kanonen med for at skyde stilholten eller stilkilen frem eller tilbage. Kobenet har iøvrigt set ud omtrent som i dag. Og det andet interessante bakseredskab, der opgives i listen, er en vinde eller donkraft, som ansættes til en værdi af 6 rdl.

Mellem alle disse vaaben og deres tilbehør staar endvidere

Sabel fra ca. 1640. Tøjhusmuseet.

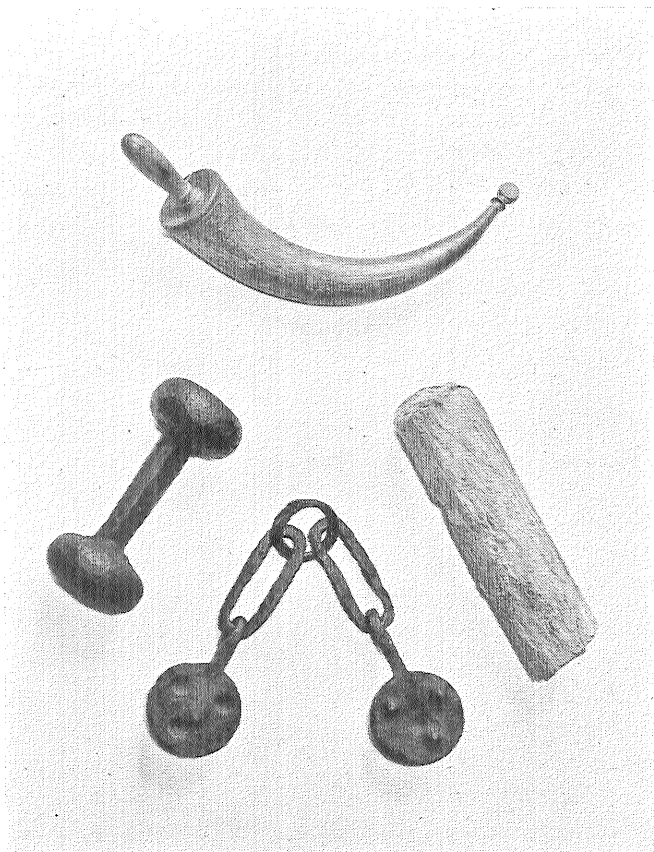
opført et par ting, der paa en brutal maade sætter os ind i livet om bord i hvert tilfælde paa et defensionsskib. Som en erindring om de midler, man da brugte til at haandhæve disciplinen med, er opført 2 bolte med 8 bøjler til at sætte fanger i samt 2 tykke jernlænker, der var 15 favne lange. De førstnævnte vejede 36 pund og de sidste 162 pund. Sikkert har de været brugt, men til hvem fortælles ikke. Deres værdi staar opgivet til $5\frac{1}{2}$ styver pundet, men staar denne materielle værdi i forhold til den psykiske værdi, deres blotte tilstedeværelse har haft? Eller til de lidelser, de har paaført? Tiden var haard og retsmidlerne var haarde.

Men endnu en kategori af krigsudrustning er tilbage at nævne. Sidst paa listen staar opført den ammunitionsmengde, der hørte til de førnævnte vaaben.

Der var store og smaa runde kugler. Ialt 200, som vejede 926 pd. Og der var 130 store og smaa knipler, som vejede $938\frac{1}{2}$ pd. tilsammen. Dette var projektiler, der paa hver ende af en kort jernstang havde en jernkugle eller et kuglestykke. Disse syntes næsten udelukkende at være blevet brugt til søs, da man ansaa, at de gav større virvar og ødelæggelse mod et skibs takkelage end de enkelte runde kugler, foruden at kuglernes anslag eventuelt vilde faa større virkning. Man kunde ogsaa hertil bruge to andre typer, der dog ikke er angivet paa „Den norske Løve“s liste. Det er kædekuglerne og stangkuglerne. Ved de første var jernstangen mellem kuglerne erstattet med en kæde, mens stangkuglerne blot var en kugle med en stang tværs igennem, der ragede ud paa begge sider af den.

Den tredje slags artilleriammunition, der fandtes, var 300 pund jernskraa, hvorved forstodes smaastykker af jern eller kugler, der blev lagt i kanoner som en samling mindre projektiler. Derved opnaaedes med eet skud en spredning af jernstykker over det fjendtlige skib. Selvsagt havde disse da bedst virkning paa nært hold, naar man vilde uskadeliggøre modstanderens besætning. Disse jernskraa kunde ofte være ødelæggende for de stykker, der afskød dem, hvorfor man mest brugte de gamle kanoner dertil. Især gjaldt det, naar de ladedes med den saakaldte hugne skraa, der var uregelmæssige og

Dansk krudthorn, dansk knippel og dansk kædekugle fra Chr. IV's tid samt en svensk trækardæsk med skraa fra et af de svenske skibe, der sank ved Espergærde under slaget i Øresund d. 8/11 1658. Tøjhusmuseet.

kantede jernstumper. Noget hjalp det selvfølgelig, naar stumperne fyldtes i skraasække eller karduser. Mindst skade paa kanonen og derfor bedst egnede til skraa gjorde runde kugler, der var kasserede til mindre skyts. Disse blev da ogsaa senere de fremherskende. Nogle skibe havde ogsaa særlige skraa-stykker.¹⁴

Naar stykkerne skulde lades, blev krudtet eller projektilerne

baaret langs skibet i patroner til hvor de skulde bruges. Her angives saaledes, at der fandtes 23 store og smaa patroner til at bære krudt i. Patroner betyder altsaa i dette tilfælde en særlig art af spande, der egnede sig til dette specielle formaal. En anden form var de skraapatroner, der samtidig nævnes og angives at have været til stede i et antal af 64 store og smaa. Disse kunde enten være af træ eller blik og brugtes undertiden som hylster for den førømtalte skraa.

Til alt dette er det opgivet, at der fandtes ialt 820 pd. krudt, hvis værdi var ansat til 25 rdl. for 100 pd., d. v. s. 205 rdl.

Endelig opgives der til haandskydevaabnene 60 pd. musketkugler til 4 rdl. for 100 pd.

Denne opgørelse, staar der, er en rigtig genpart af den, der er leveret til kongelig majestæts tøjmaster Christoffer Svinke i København d. 2. maj 1644.

Summeres alle værdiansættelserne ved hele defensionsskibets krigsudrustning, faas ialt godt 1762 rdl., hvad der maa anses for et betydeligt beløb efter datidens maalestok.

Vi kan imidlertid følge „Den norske Løve“ paa dens ofte farefulde færd ved hjælp af en lille opgørelse, der er tilføjet. At dette store skib ikke har holdt sig i baggrunden under kampagnen, ses af disse tal:

Der staar kort og godt til indledning:

Er bleven udi kongelig majestæts tjeneste borte af skibet vedkommende som efterfølger:

2 stykker med deres raperter	60 rdl.		
1 kobber capel der til		1 mrk.	8 skil.
1 falkenters			16 „
1 visker og ansætter		1 „	
1 krudthorn, et haandbor og luntestok		2 „	20 „
1 eet pds. koggers		3 „	8 „
10 bøger karduspapir	3 „		12 „
41 bundt lunter	8 „	2 „	4 „

34 knipler til de 8 pds. stykker ...	}	24	..	3	..	12	..
10 .. .. 6							
3 .. .. 4							
summa		98 rdl. 2 mrk. 16 skil.					

Hele denne opgørelse viser hen til de ufredstider, der da herskede i Danmark. I Christian IV's sidste aar havde uheld fulgt paa uheld baade i indenrigspolitik og i udenrigspolitik. Trods hans usvækkede energi og flid mislykkedes mange ting for ham.

Det var paa trediveaarskrigens tid. Kort uden for vor dør rasede vanviddet. Vi havde selv været uheldigt engageret i striden, mens nu vor rival i Norden, Sverige, havde høstet den ene sejr efter den anden dernede. Trods den udadtil tilsyneladende fælles interesse i kampen for protestantismen gnavede dog en lille skinsyg orm enhver af de nordiske regeringer.

Sverige kæmpede for herredømmet i Østersøen, og dets sejre i Tyskland tydede paa, at det vilde tilkæmpe sig land paa dette havs sydkyst. Christian IV, der frygtede det, tilbød sig som fredsmægler mellem kejseren og Sverige, men opnaede blot herved yderligere at irritere sin nordiske nabo. Her besluttede man da at rette et slag mod Danmark, og den 12. december 1643 overskred den svenske general Torstensson vor sydgrænse og rykkede ind i et uforberedt Danmark.

Til den krig, der nu begyndte, blev defensionsskibene indkaldt. Den 17. januar sendte kongen ordre til Hannibal Sehested om, at han paa kongens vegne skulde anmode alle dem i Norge, der er forpligtet til at holde skibe til rigets og fædrelandets defension om, at disse skibe skulde udrustes med munitio og fetallie i løbet af nogle maaneder „rigets fjende til afbræk“. Og samtidig udnævnte han Ove Gedde til admiral for denne norske flaade, idet han gav ham ordre om at føre den „som du agter imod os og dit fædreland at forsvare“.¹⁵

Den 24. marts fik Ove Gedde videre ordre til straks at samle de flest mulige defensionsskibe, gaa i søen med dem og

holde gaaende mellem Norge, Sverige og Holland for at hindre en hollandsk hjælpeflaade i at naa Sverige.¹⁶

Og hermed blev „Norske Løve“ af Christiania trukket ind paa valpladsen for at gøre sin pligt for de privilegier, den tidligere havde nydt. Den blev fuldt udrustet, og mandskabet øgedes til 70 personer. Proviantskriver Morten Michelsen fortæller os saaledes, at disse 70 md. i april maaned fik 10 ugers fetallie, nemlig:¹⁷

kød	9 skippd., 7 lispd.
sild	10 tønder
bergefisk	2½ skippd., 4½ lispd., 2 skaalpd.
smør	10½ lispd., 7 skaalpd.
gryn	5 tønder
ærter	2 tønder
brød	5 læster, 4 tønder, 1 otting
øl	14 læster, 1 tønne, 1 fjerding, ½ otting
spansk salt	2 tønder.

Det er vanskeligt at følge „Norske Løve“ i enkeltheder, men sammen med de andre norske defensionsskibe ved vi omtrentlig, hvor de har været. Under admiral Ove Geddes kommando har det krydset i Nordsøen, Skagerrak og Kattegat, som kongens ordre foreskrev. Ofte har den norske flaade af defensionsskibe blokeret Göteborg og til andre tider været paa konvoj i Nordsøen. I juni fik Ove Gedde saaledes ordre fra Christian IV til at sørge for, at alle skibe, han mødte i Nordsøen, enten de var i konvoj eller ej, skulde lade stryge og fremvise deres besked, og de skulde visiteres samt, hvis der var tvivl med nogen af dem, maatte disse sendes til Christiania til nærmere undersøgelse. Vi faar ved den lejlighed at vide, at Gedde selv benyttede orlogsskibet „Phønix“ som admiralskib.¹⁵

Men alt gik ikke saa nemt, som kongen havde haabet med defensionsskibene. Nu, da det var redernes, ofte byernes, pligt til at indfri deres del af privilegieoverenskomsten, gik alt ikke lige glat. Nu fandt man paa forskellige undskyldninger for at undslaa sig og undgaa at stille skibet. Det var jo ikke let at

vide, hvad der vilde blive af det, naar det skulde indgaa i en orlogsflaade i krig.

I juni ser man saaledes, at Bergen, der havde lovet at stille 2 defensionsskibe, er blevet mindet om dette løfte baade af Sehested og af Ove Gedde. Men resultatet blev blot, at de sendte en ringe fløjte med 11 gotlinger paa 4 og 5 pd. kugler, skønt de havde bedre. Og kongen maatte da alvorligt foreholde dem snarest at sende de to skibe.

Christian IV skrev til Hannibal Sehested i samme anledning og beordrede, at da undersaatterne, der skulde udrede defensionsskibe, fandtes forsømmelige og undskyldte sig dels med ringe midler og dels med, at de var under bygning, saaledes at de skibe, der nu behøvedes, ikke var kommet, uanset deres store privilegier, saa maatte Sehested, da en del undskyldninger kunde have billig aarsag, straks lade opbyde alle de skibe, der kunde føre stykker, og sende dem velmonterede til flaaden.

Man forstaar kongens ærgrelse og bitterhed, hvis dette hans værk skulde briste, netop som han behøvede det mest.

Ove Gedde har tilsyneladende haft station ved Marstrand. Vi har her fra november 1644 en liste over de defensionsskibe, som han kommanderede. Det er et vidneudsagn, som kaptajn Thomas Dyre har afgivet i 1651, og sammenholdt med andre optegnelser faas følgende norske flaadestyrke:¹⁹

„HMS. Den graa Ulv“	m. kpt. Lukas Hendriksen havde 30 stykker, paa denne befandt sig admiral Ove Gedde,
„St. Cathrina“	af Skien m. kpt. Jakob Juel havde 16 stykker,
„Enhjørningen“	af Skien m. kpt. Hans Hendriksen,
„St. Anna“	af Skien m. kpt. Thomas Dyre havde 18 stykker,
„St. Johan“	af Bergen m. kpt. Berent Magnussen,
„Den norske Løve“	af Christiania m. kpt. Jan Dirichsen havde 20 stykker,
„St. Oluf“	af Drammen,

„St. Mathæus“ af Frederiksstad m. kpt. Søren
Amundsen havde 20 stykker,
„Spes“ af Kongselv,
Frederik Bøjesens fregat havde 12 stykker.

Med disse defensionsskibe har Ove Gedde søgt at hævde blokaden af Göteborg. Vi ved, at han den 19. august maa have været paa station, siden det da befaledes ham at hindre 3 undsætningsskibe at slippe ind til byen. Men da hele den hollandske hjælpeflaade kom, maatte han med sine faa skibe søge tilflugt i Marstrand, og inden Vinteren blev han da kaldt tilbage til København. Forinden har han dog, som Thomas Dyre fortæller, holdt mønstring over skibene den 26. november, da han samtidig har sat Dyre som kaptajn paa „St. Anna“. Sandsynligvis umiddelbart derefter er Ove Gedde afsejlet følgende kongens ordre, der var afgivet den 22. november.

I begyndelsen af 1645 træffer vi atter Gedde i Norge. I marts udnævntes han til rigsadmiral, og vel af den grund er han afsejlet til København, hvor han ankom den 24. marts med en del af den norske flaade. Her blev han i over en maa-
ned, til han den 5. maj fik ordre til at sejle til Norge med flaaden „25 sejl stærk“.²⁰

Hvilke norske defensionsskibe Ove Gedde havde med i Danmark, vides ikke fuldt ud. Men vi ved, at „Den norske Løve“ var med. I en kort beretning staar: „gik med hr. Ove Gedde til København den 16. marts 1645“. Videre staar der: „Hr. Ove Gedde begav sig fra Marstrand til København med „Den graa Ulv“, Den norske Løve“, „St. Cathrina“ og „St. Anna“. Hr. Ove Gedde blev rigens admiral, og bemeldte norske skibe forblev ved kongens flaade, mens krigen varede“. Desuden er der givet nogle yderligere oplysninger om Christianias defensionsskib. Saaledes staar der: „„Den norske Løve“ førte 20 stykker af jern, 8 af 8 pund, deraf tilkom de 4 hans kongelige majestæt. Og 2 af 6 pund, nok 2 af 4 pund, 6 af 3 pund, 2 af 1½ pund, hvorpaa var Johan Dirichson kaptajn og Peder Hvide løjnant“.²¹

Gedde 190

Rigsadmiral Ove Gedde (1594—1660), admiral over
flaaden i Norge i 1644 og 45. Det kgl. Bibliotek.

Og her i København er „Den norske Løve“ blevet provianteret for 10 uger til 70 personer. Forsyningen var betydeligt større end i 1644, hvad saa end grunden kan have været. Tallene fra den gang svarede fuldstændigt til de andre defensionsskibes proviantering, saa man maa i 1645 have regnet med, at enten vilde de 10 uger let blive overskredet paa grund af lange rejser eller ogsaa de 70 personer for eksempel paa grund

af transport af soldater. Denne gang staar der, at der den 20. april 1645 er leveret følgende fetallie:²²

flask	2½ skippd., 8 lispd., 6 skaalpd.
kød	5 skippd., 1½ lispd., 7½ skaalpd.
torsk	4 tønder, 1 fjering, ½ lispd.
sild	4½ tønede, 1 otting, ½ oel, 10 sild
graaseig	7 tønder, 1½ fjering, ½ otting
bergefisk	2 skippd., 4 lispd., 4 skaalpd.
smør	10½ lispd., 7 skaalpd.
gryn	3½ tønede, 1 fjering, ½ otting
ærter	2½ tønede, 1½ fjering
brød	5 læster, 4½ tønede, 1 fjering
øl	13½ læster, 1½ tønede
spansk salt	3½ fjering.

Den 16. maj om aftenen sejlede Ove Gedde med sin flaade ud af sundet. Imidlertid fulgte uheldene ham. „Et guds mægtigt vejrlig og en forfløjen storm“ gik blandt andet ud over admiralskibet „St. Sophia“, hvorpaa Gedde befandt sig. Det drev for 3 ankre, stødte paa grund og sank med top og tavl og alle 54 metalstykker. Mandskabet reddedes, men Ove Gedde brækkede et ben ved at springe ned i en baad. Allerede den 28. maj var flaaden da atter i København. Det eneste, den havde udrettet, var en ganske vist højst tiltrængt tilførsel af proviant til Norge. Senere maatte Ove Gedde staa til ansvar for hændelserne i forbindelse med stormen, og i 1651 blev han krævet for 70.000 dl. i erstatning.²³

Imidlertid har Ove Geddens benbrud sikkert for en tid hindret ham i at tage aktiv del i flaadeoperationerne. Hvad den norske flaade angaar, støder vi nu her i sommeren 1645 paa nye navne som admiraler. Saaledes satte Hannibal Sehested den 15. juli Aleksander Sitton til admiral over en flaadeafdeling paa 8 skibe, der skulde gøre en ekspedition mod Göteborg. Vi ved, at den den 2. august laa ved Marstrand.²⁴

Men heller ikke dette aar havde de norske redere været villige til at stille med deres skibe, og man mærker, at der er

torden i luften, da Christian IV skrev til Hannibal Sehested den 18. februar: „Da vi erfarer, en del af købstæderne i Norge at have hidtil nydt og tilholdt sig de privilegier, som vi paa defensionsskibe sammesteds naadigst har bevilget, som nu i denne besværlige tid ikke vil efterkomme deres skyld mod os og fædrelandet og fremsende udmonterede skibe,“ skriver han og fortsætter irriteret, „uanset en del vel har midler dertil, som de dog billigen burde og forpligtet er, da skal I tilholde de efterladende, at de skal have deres skyldighed mod os og fædrelandet bedre i agt end hidtil er sket og fremsende flere og bedre skibe med folk og stykker forsynet.“²⁵

Christian IV havde det ikke let de sidste aar af hans regeringstid. Alt gik ham imod. Personligt havde han sorger ved sin udkaarne søns død, indenrigspolitisk ved stridigheder med adelen og udadtil var Danmarks magtstilling trods hans ihærdige arbejde sunket bemærkelsesværdigt. Kalmarkrigen og Torstenssonfejden viser en saa afgørende forskel i magtfordelingen i Norden. I den menneskealder, der ligger mellem 1613 og 1643, havde dygtige statsmænd bragt Sverige til en stormagts stilling, mens uheld paa uheld havde ført Danmark nedad. Krigen 1643—45 viste vor svaghed og vore vanskeligheder. Trods kongens energi taarnede besværlighederne sig op, som vi ser det med defensionsskibene. De norske redere undslod sig og vilde ikke sætte skibe og liv i fare.

Af forskellige optegnelser kan der opregnes en liste over andre defensionsskibe, der har deltaget i krigen 1643—45 udover de allerede nævnte fra Ove Geddes flaaede i 1644. Den ser saaledes ud:²⁶

„St. Sophie“	af Tønsberg	havde 16 stykker
„Norske Fregat“	af Christiania m. kpt. Oluf Pedersen	
„Lindormen“	af Drammen m. kpt. Peder Tønnesen	
„Engel Gabriel“	af Christiania m. kpt. Brynholt Laursen	„ 18 „

„Engel Malta“	af Tønsberg m. kpt. Cornelius Kruse	„ 20 „
„Enhjørningen“	af Bergen	
„St. Mathias“	m. kpt. Ingebert Bertelsen	

Det vil sige ialt 16 defensionsskibe, der fordeler sig saaledes paa byerne:

Skien	3	Tønsberg	2
Bergen	2	Frederiksstad	1
Christiania	3	Kongselv	1
Drammen	2	ubekendt	2

Sivert Gabrielsen, som vi før har stiftet bekendtskab med, som inspektør over defensionsskibene søndenfjelds, havde tidligere ført kongelige skibe og endog været admiral over en dansk flaadeafdeling. Nu havde man atter brug for ham, og den 8. juli sendte Hannibal Sehested bud efter ham. Det viste sig, at man havde bestemt Sivert Gabrielsen til som viceadmiral at føre en afdeling af den norske flaade, som Aleksander Sitton var admiral over. Sandsynligvis har det været følgende 7 skibe, som han den 18. juli faar en ordre vedrørende:²⁷

Marselii	skib	med 18 stykker,	34 matroser,	50 soldater
Bragenes	„	„ 20 „	30 „	28 „
Bergen	„	„ 6 „	15 „	50 „
Skien	„	„ 18 „	30 „	26 „
Frederiksstad	„	„ 22 „	18 „	74 „
det engelske	„	„ 6 „	18 „	40 „
Frederiksstads fløjte	„	20 „	30 „	36 „

Desværre er det ikke direkte til at se, hvilke skibe det har drejet sig om bortset fra, at andre papirer viser, at der med Marselii skib menes „Engel Gabriel“ af Christiania.

Aleksander Sitton og Sivert Gabrielsen har været ved den norske flaade resten af krigen med Sitton som øverstkommanderende. I august maaned paatænkte man at give Gabrielsen

enkommandoen, men endnu den 29. august var der ingen ændring sket, og i september kom freden. Sivert Gabrielsen var af slægten Akeleje.²⁸

Og den 13. september fik Hannibal Sehested af kongen forskellige ordrer angaaende afviklingen af de mobiliserede styrker. Heri staar blandt andet: „Norges riges defensions-skibe, som i denne tid i vor tjeneste har været antaget og sig ladet bruge, belangendes, da vil vi naadigst, at I dem skal aftakke og for den tjeneste, os og riget af dem er gjort, med restsedler forsikrer, at de skal blive contenteret og fornøjet.“²⁹

Krigen var endt, og kongen maatte slutte den haarde fred i Brømsebro. Øsel, Gotland, Jämtland og Härjedalen blev afstaaet til Sverige, og Halland pantsat paa 30 aar. Og samme dag, den 13. august 1645, sluttedes i Kristianopol en traktat med Holland, hvor sundtoldsatserne i de følgende 40 aar skulde være lavere, end de var i 1628, og den norske trælast-told blev sat lig med 1628 foden, medens tolden paa elben blev ophævet baade for svenskere og hollændere. Med freden i 1645 var begyndt en stadig fortsat indskrænkning af det danske statsomraade baade i og uden for Europa.

Men Christian IV glemte ikke, at de norske redere havde svigtet ham i den kamp, han havde ført. Den 17. juli 1646 skrev han til statholderen Hannibal Sehested blandt andet, at „efterdi defensionsskibene i sidste fejde ikke havde gjort os og riget tilbørlig tjeneste, som de billigen burde, og som vi havde formodet“, da skulde Sehested sørge for, at rederne kommer til at staa til regnskab for tjenestens forsømmelse, og de „som har forsømt deres privilegier i seneste fejde skal derfor tiltales og straffes“, og deres privilegier fratages dem.³⁰

For at bøde paa disse uheldige forhold, skrev Sehested den 3. november 1646 til kongen og udlagde for ham sin mening om hele defensionsværket. Jeg har i begyndelsen af denne artikel omtalt hans forklaringer paa de daarlige tilstande, men efter disse har Sehested vedføjet et forslag til, hvorledes det samme værk „paa nogle faa aars tid skal komme udi sin visse skik“.³¹

1. Han begynder med at konstatere, at „begge riger Dan-

mark og Norge ligger som nogle ødepladser at regne“, og at det alene skyldes, at „vi haver aldeles ingen købmænd udaf vores egen nation, som handel og vandel udi verden selv ret forstaar, og efterdi at købmandsskab og trafik er det, som bringer rigdom udi et rige, og al købmandsskab bestaar fornemlig udi kapital, videnskab og aftræk, om noget synderligt skal udrettes og prospereres, og alle disse requisita er mangelfulde udi begge riger“, hvorfor man bør give fremmede libertet. Kongen maa derfor specificere stederne, hvor fremmede maatte nedsætte sig, og hvorlænge deres privilegier skal vare for dem og deres arvinger.

2. Derfor mente Sehested, at man skulde støtte med privilegier, naar en fremmed eller indenlandsk tilbød at præstere noget „som andre ej var mand for at stille ud i værk og praktisere til rigets gavn og bedste“.

3. Angaaende den kongelige missive af 1. januar 1640 om orlogsskibes oprettelse og underhold skulde kongen give yderligere afslag i toldsatserne. I stedet for den halve told paa trølastudførsel skulde kun ydes en tredjedel. Og paa alle fedevareners udførsel samt andre varers indførsel skulde kun gives halv told i stedet for de to tredjedele, „der tilforn naadigst har været forundt“. Herved mener Sehested, at antallet af skibe „vil tage mægtigt til“. Thi naar tolden er lav tager trafikken til, og mængden erstatter afslaget. Og „hvor trafikken tager til, der prospererer undersaatterne, hvor undersaatterne prospererer, der haver herren affection“.

4. „Naar privilegierne nu saaledes naadigst blev forbedrede, naar handelen tog til, undersaatterne blev rige, varerne kom udi pris, riget var forsynet med orlogsskibe,“ saa har man ikke dermed sikret sig bestandig fremgang med mindre man overvejer „det hele riges beskaffenhed og vilkaar, saavidt handelen vedkommer med alle ind- og udgaaende varers deling og forveksling inden og uden riget, hvilket er det allerførste og fornemste, som vil agtes til dette værk ret at belægge og holde ved sin visse skik aar ud aar ind“.

Sehested ønskede derfor, at man skulde „dele lenene og havnene mellem visse købmænd og kompagnier med visse skibe

og varer“, og at de til denne handel skulde nyde visse privilegier, som ingen anden maatte bruge. For at understrege sine teoriers værdi fremførte han, at „saaledes har hollænderne og alle andre nationer delt deres kommercier og trafik mellem undersaatterne udi visse kompagnier“.

5. Endelig omtaler Sehested, at en af de største aarsager til, at defensionsskibene ikke tog til i antal og at de, der efterhaanden var byggede, forsvandt, var, at de „allevegne ved confiscationer og arrester, saa ilde er blevne tracterede“. Dette, fremfører han, kan undgaas ved at slutte faste aftaler med de riger, der berøres af handelen. Som et eksempel fremhæver han sin egen sendelse til Spanien og traktaten med dette land, idet han skriver, at „man har siden den tid aldeles ingen eksempel, at nogen insolentie med ubillige konfiskationer og arrester, eller andet saadant udimod eders kongelige majestæts undersaatter udi Spanien skulde være foretaget“.

6. Desuden mener han, at det er nødvendigt at føre en vis kontrol med disse kompagnier, saa at kun de forestaar handelen, „som er vederhæftige og enten selv forstaar trafikken, eller lader andre derfor sørge“, saa at der føres overalt „rigtig bog efter købmandsstil“.

7. Og hermed vilde der være fremgang for defensionsværket, idet det vilde være til fordel for begge parter og kongen saaledes have de nødvendige orlogsskibe, naar han behøvede dem.

Efter disse ændrede privilegier og andre forhold i defensionsværket vilde den norske flaade af defensionsskibe komme til at fordele sig saaledes paa byerne:

Bergen, Trondhjem og Stavanger	12 skibe
naar kun defensionsskibene maatte indføre salt nordenfjelds.	
Christianssand og Skien	4 „
naar de fik privilegium paa at udføre store bjælker over 16 alen fra Augdesiden og Langesund.	
Tønsberglen og Brundlaugslen	2 „
med bøg og aske tømmers privilegium.	

Tønsberg by og Christiania	2	„
ved løn tømmers og bandstagers udførsel søndenfjelds.		
Frederiksstad og Moss	2	„
ved asp, lind og borlin.		
Marstrand	4	„
ved saltets indførsel søndenfjelds.		
Drammen og Langesund	10	„
paa masters udførsel til Spanien, Frankrig, England og Holland.		

---

ialt 36 skibe

Allerede den 17. januar svarede Christian IV, idet han befalede Sehested at føre det af ham foreslaede defensionsværk ud i livet. Dog skulde han underrette kongen om, hvorledes han handlede.

Hannibal Sehested maatte saaledes begynde at forhandle, men det var et langsomt og vanskeligt arbejde.

NOTER OG HENVISNINGER

- ¹ Holland-Danmark I, Kbh. 1945, Albert Olsen: Handelen, side 189. — ² Den norske sjøfarts historie I, Oslo 1923, side 409. — ³ Det norske riksarkiv; Statholderskabets arkiv før 1700, Skibsfart og Sejlads 46. — ⁴ Aktstykker til de norske stændermøders historie 1548—1661, I, Oslo 1929, side 242—253. — ⁵ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. KK. — ⁶ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 15 pk. 103, Lit. B. — ⁷ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. KK. — ⁸ Schaffalitzky de Muckadell: Haandbog i Nordens Søkrigshistorie, Kbh. 1911, side 82. — ⁹ Danmarks Skibsliste 1942. — ¹⁰ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. KK. — ¹¹ Otto Blom: Kristian den Fjerdes Artilleri, Kbh. 1877, side 55. — ¹² Svenska Vapenhistoriska Sällskapet Årsskrift 1944—46; Torsten Lenk: Om Slagsvärdet som maktsymbol, side 40—54. — ¹³ Vaabenhistoriske Aarbøger 1946; Arne Hoff: Lidt om snaplaasen og flintelaasen, side 72—80. — ¹⁴ Otto Blom: Kristian den Fjerdes Artilleri, Kbh. 1877, side 266 og 280. — ¹⁵ Norske rigsregistrarer VIII, side 307. — ¹⁶ Norske rigsregistrarer VIII, side 312. — ¹⁷ Det norske riksarkiv: Søetatens breve, pakke nr. 195, regnskab over

9 norske skibes proviantering. — ¹⁸ Norske rigsregistrarer VIII, side 329. — ¹⁹ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. L. — ²⁰ H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde, Kbh. 1889, side 52. — ²¹ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. N. — ²² Det norske riksarkiv. Søetatens breve pk. nr. 195. — ²³ H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde, Kbh. 1889, side 53. — ²⁴ H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde, Kbh. 1889, side 322. — ²⁵ Norske rigsregistrarer VIII, side 339. — ²⁶ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. N. og Lit. L. — ²⁷ Det norske riksarkiv: Danske Kancelli skap 8 pk. 150 B, Lit. L. — ²⁸ H. D. Lind: Kong Kristian den Fjerde, Kbh. 1889, side 186. — ²⁹ Norske rigsregistrarer VIII, side 371. — ³⁰ Norske rigsregistrarer VIII, side 429. — ³¹ Det norske riksarkiv: Statholderskapets arkiv før 1700, Skibsfart og Sejlads 46.